

СТАНОВИЩЕ

До 51-во Народно събрание

относно Обединен законопроект за изменение и допълнение на Закон за вероизповеданията
51-553-37-6 от 14.01.2025 г.

РЕЗЮМЕ

Становището е изразено от правозащитната организация „Свобода за всеки“ чрез адвокат д-р Виктор Костов, от Софийска адвокатска колегия, и е подкрепено от 20 вероизповедания и физически лица. То поставя под въпрос три законопроекта, гласувани на първо четене от 51-вото Народно събрание, и обединени в един общ законопроект, който предвижда изменения в Закона за вероизповеданията на Република България, с цел създаване на държавна намеса в религиозния живот на страната, особено в рамките на православието.

Основните аргументи срещу законопроектите включват:

1. **Нарушение на Конституцията (КРБ) и Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ)** - Законопроектът противоречи на принципа за отделяне на църквата от държавата (чл. 13, ал. 2, чл. 37, чл. 11 и др. от КРБ, както и чл. 9 от ЕКПЧ), като създава предпоставки за установяване на фактическа държавна религия и за намеса в вътрешния живот на религиозните общности.
2. **Ограничаване на правата на сдружаване на вярващите** – законопроектите ограничават правото на хората с православна християнска вяра да се самоопределят като част от религиозни общности, които не принадлежат към Българската православна църква – Българска патриаршия (БПЦ-БП).
3. **Нарушаване на принципа на светската власт** – предложените изменения рискуват да създадат законодателен монопол върху религиозните убеждения и да подчинят правото на вяра на политическата воля.
4. **Пренебрегване на съдебни решения** – В противоречие с принципа за разделение на властите законопроектът цели да отмени решение на Върховния касационен съд за регистрацията на „Българска православна старостилна църква“ (БПСЦ), както и решения на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ).
5. **Историческа и богословска несъстоятелност** – авторът и подкрепящите лица и вероизповедания оспорват правото на държавата да решава религиозни въпроси и да се намесва в духовния живот на православната църква.

Законопроектът, както и неговите първоизточници от отделни законопроекти, също така са критикувани за създаването на монопол върху православната вяра и за предоставянето на държавата прекомерна власт върху религиозната свобода и практики на гражданите. В становището се настоява за отхвърляне на тези законопроекти, за да се защитят основни човешки права и демократичните принципи в България.

Становището следва и е **на осем страници и включва списък с подкрепящите вероизповедания**, религиозни общности и лица.

До 51-во Народно събрание на Република България

Чрез Наталия Киселова, председател

infocenter@parliament.bg

Копие: Комисия по конституционни и правни въпроси

51_KKPV@parliament.bg

СТАНОВИЩЕ

срещу

Обединен законопроект, изготвен по реда на ПОДНС,
51-553-37-6 от 14.01.2025 г.

основан на приетите на първо гласуване три законопроекта
за изменение и допълнение на Закон за вероизповеданията
със сигнатура съответно

51-554-01-2 от 6.1.2025 г., БСП – Обединена левица

51-454-01-58 от 30.12.2024 г., ГЕРБ – СДС

51-454-01-57 от 30.12.2024 г., „Възраждане“

От адв. д-р Виктор Костов

„Свобода за всеки“, правозащитна и просветителска
организация с идеална цел

adv.kostov@mail.bg

София 1618, пощ. кут. 102

подкрепено от 20 вероизповедания, църкви и лица

Уважаеми народни представители,

Трите въпросни законопроекта („законопроектите“), обединени в общ такъв („законопроектът“, „ОЗ“), са инициатива, която ако се превърне в закон, ще бъде в грубо нарушение на Конституцията на Република България, на Европейската конвенция за правата на човека, на фундаменталните принципи на едно свободно и демократично общество и ще застраши с нелегитимна държавна намеса едно от най-важните и основни права, защитаващи достойнството на човешката личност – правото на вероизповедание.

Оценка на законопроекта в общ план

Законопроектът, в общ план, има за цел да установи официална религия в България, подчинена на държавата в лицето на законодателя и изпълнителната власт.

Чрез предложенията на практика държавата се намесва в богословския и вътрешноорганизационния живот на вярващите, изповядващи източноправославна християнска вяра. Подобна намеса е забранена от Конституцията на страната, чл. 13,

ал. ал. 2 и 4, както и от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).¹ Намесата се реализира от вносителите по три начина, противоречащи на Конституцията:

1. *Установяване на държавна религия (идеология), вж. чл. 11 КРБ.* В закона се записва единствено вероизповедание, с единствено наименование, с единствена институция, чиято единственост и уникалност се скрепява със силата на държавна принуда, изразена чрез произнасянето със закон на светската власт по въпроси на съвестта, богословието и същността на църквата;

2. *Ограничаване на основни неотменими права, вж. чл. 57 КРБ.* Ограничават се правата и свободата на мисълта, вероизповеданието, изразяването и сдружаването (все основни конституционни права и такива, установени от международното право) на лица, чиято вяра и съвест ги мотивира да се самоопределят като „православни християни“, и които поради различия в практиката и вярванията си с държавно толерираната версия на православието биват лишени от тези неотменими техни права .

3. *Нарушение на принципа на разделение на властите.* Пристъпва се към законодателно решение на единичен казус с незачитане на правото и институциите в демократичната държава, а именно – решенията на върховните съдилища (ВКС и ЕСПЧ). По принципа за разделение на властите, законодателната власт не може чрез промени в закона да отменя или изменя съдебни решения, нито да заобикаля изпълнението на конкретно съдебно решение. Точно това изглежда се случва чрез предложенията за ЗИДЗВ от трите групи вносители.

В същността си общият законопроект се явява законодателна принуда и диктат над правото и е в нарушение на основни човешки права, гарантирани от Конституцията и съдилищата както в Република България. Пренебрегнати са целенасочено и решенията на висши съдилища с международноправна и вътрешна юрисдикция.

Кратко описание на казуса

На 16.12.2024 г. Върховен касационен съд (ВКС), Търговско отделение, се произнася с решение за вписване в регистъра на вероизповеданията при Софийски градски съд на вероизповедание с наименование „Българска православна старостилна църква“ (БПСЦ). Това решение отменя решенията на Софийски градски съд (СГС) и на Апелативен съд – София, с които се отказва регистрацията на цитираното вероизповедание. ВКС правилно счита, че отказът е незаконосъобразен, и постановява вписване на БПСЦ. Това решение на Върховния съд на републиката е в съзвучие с решение на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ) по дело № 56751/13 срещу

¹ ЕСПЧ има константна практика в тази връзка. Ненамеса на държавата в богословските и организационни дела на религиозните общности, в една или друга степен, е постановена в следните решения на съда: *Кокинакис срещу Гърция* (1993), *Манусакис и други срещу Гърция* (1996), *Седжич и Финци срещу Босна и Херцеговина* (2009), *Тончев и др. срещу България* (2022).

България, което е решено през 2021 г. в полза на БПСЦ. С решението на ЕСПЧ от 2021 г. съдът установява нарушение на чл. 9 от ЕКПЧ, извършено чрез отказа на българския съд да регистрира БПСЦ в нарочния регистър на вероизповеданията поради твърдяно съвпадение на наименованието с това на БПЦ – БП и поради твърдяна задължителна уникалност на последната. Съдът в Страсбург заявява в решението си от 2021 г. – в параграф 88 от съдебния акт – задължението на българската държава да извърши регистрацията на БПСЦ:

88. Що се отнася до индивидуалните мерки, изисквани във връзка с църквата заявител, те могат да включват или предоставяне на подновено искане за регистрацията му като религиозна деноминация, или възобновяване на процедурата за регистрация от 2011-13 г. Който и вариант да бъде избран обаче, мерките, предприети от властите, трябва да са съвместими с констатациите, изложени в настоящото решение.²

В съответствие с решението на ЕСПЧ, молителите от БПСЦ заявяват ново искане за регистрация, което бива отхвърлено от СГС с мотив липсата на изрично съгласие от поместните православни църкви, принадлежащи към БПЦ – БП, за такава регистрация – изискване, което не е законоустановено. СГС, както и Апелативен съд – София, отхвърлят исканията на БПСЦ въпреки решението на ЕСПЧ и изрично посоченото задължение за извършване на търсената регистрация. След обжалване до ВКС, последният правилно, аргументирано и законосъобразно постановява вписване на БПСЦ. Още едно допълнително нарушение на правовия ред е и отказът на Агенция по вписванията да впише БПСЦ, въпреки че последната е регистрирана вече чрез решението на ВКС. Тези извънредни действия на администрацията само сочат към политическия натиск, оказван срещу законово издържани процедура и съдебни решения.

Отказ от правосъдие чрез изменение на законодателството

Естественят резултат от този натиск е инициативата решението на съда за регистрация на БПСЦ да бъде „отменено чрез закон“. Така се пристъпва към внасянето и гласуването *ad hoc* на три законопроекта, чиято задача е да се ограничи правото на сдружаване на БПСЦ, за да не се наруши твърдяното единство на възприеманата за единствен представител на православната религия Българска православна църква – Българска патриаршия (БПЦ – БП).

Проектът на ГЕРБ лаконично заменя една дума в чл. 10 от ЗВ, целяйки БПЦ – БП да се превърне в единствен изразител на православната вяра (Вж. §2, т. 1 ОЗ).

Проектът, внесен от депутати от парламентарна група „Възраждане“, най-детайлно от трите предвижда ограничаване на правото на вероизповедание. Ограниченията не са само по признаците, изброени в чл. 7, ал. 1 на ЗВ, но и в случаи, в които се твърди, че правото на вероизповедание е насочено срещу БПЦ – Българска патриаршия. На

² Европейски съд за правата на човека, Четвърти състав. Дело на Българска православна старостилна църква и други с-у България, Решение по жалба № 56751/13, Страсбург, 20 април 2021 г., абз. 88.

практика това означава, че държавата ограничава възможността да се изразява мнение относно институцията БПЦ – Българска патриаршия, която няма да може да бъде подлагана на обществено обсъждане или критика от други вероизповедания по богословски, еклесиологически въпроси. Ако например вярващи от протестантска църква изкажат несъгласие с доктрината на православната църква по въпросите на кръщението или ролята на делата в спасението, или по въпроси на Страшния съд, първата ще попадне под ударите на забраната за изказване на мнение срещу официалната държавна религиозна институция, в която законопроектът на „Възраждане“ ще превърне БПЦ (Вж. § 1 от ОЗ).

В своето решение № 5 по дело № 11 от 1992 г. Конституционният съд (КС) недвусмислено заявява забраната за ограничаване на правото на вероизповедание извън изчерпателно изброените основания в чл. 7 на ЗВ:

Правото на вероизповедание не може да бъде ограничавано по никакъв начин освен в случаите на чл. 13, ал. 4 и чл. 37, ал. 2 от Конституцията, а именно когато религиозните общности и институции се използват за политически цели или когато свободата на съвестта и вероизповеданието е насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на други граждани. Посочените ограничителни основания са изчерпателно изброени и не могат да бъдат разширявани или допълвани чрез закон или чрез тълкуване.

От своя страна, ЕКПЧ, чл. 9, ал. 2, предлага още по-стеснително и изчерпателно изброяване на случаите, в които е допустимо ограничаване на свободата на вероизповедание: те следва да са предвидени от закона и да са необходими в едно демократично общество в интерес на обществената сигурност, за защитата на обществения ред, здраве и морал или за защита на правата и свободите на другите. В случая законодателството не само не предвижда предлаганите от вносителите ограничения, но се предлагат законопроекти, които да въведат по-тежки ограничения от конституционните и тези в ЕКПЧ.

Към ограничителните основания, в нарушение на КРБ, проектът със сигнатура 51-454-01-57 от 30.12.2024 г. добавя още едно: че „свободата на вероизповедание не може да бъде насочена (...) срещу структурата и организацията на традиционната религия по чл. 13, ал. 3 от Конституцията“. Тази разпоредба очевидно е разписана в безпардонно противоречие с Конституцията и Реш. 5 от 1992 г. на КС, в което се заявява, че нито със закон, нито с тълкуване могат да се разширяват изброените изчерпателно случаи, в които се допуска ограничаване на правото на вероизповедание.

В допълнение, законопроектите създават монопол над мисълта, вярата, самоопределението и изразяването на верски убеждения на всички личности и техните сдружения, които считат себе си за българи, за православни и за църковни членове, ако същите не са приобщени към официалната държавна църква, БПЦ – Българска патриаршия. Това е принуда над убежденията и съвестта, която е недопустима в което и да е свободно общество с елементарно уважение от страна на властите към съвестта и

изражението на вярата на хората. Най-изчистено този проблем личи в законопроекта на БСП, въпреки че присъства и в другите два (Вж. §§ 3 и 4, ОЗ).

В мотивите по проекта на БСП има позоваване на канона на Вселенската патриаршия така, сякаш законодателството на светската власт е обвързано със следването на канона на една религиозна деноминация. Съгласно „наднационалния канон“ на Вселенската (православна) църква, на който се позовава БСП, ако една православна църква не е призната от тази група, то тя, цитат, „не съществува“. Факт е обаче, че БПСЦ съществува, печели съдебни дела и има действащи 35 поместни църковни общности. Те считат себе си за православни, които ползват друг календар. Защо държавата се идентифицира с една, макар и влиятелна, интернационална православна общност, особено при положение че в наднационален мащаб са налице не само православни християни, но и огромни общности от католически и протестантски вярващи християни? Тук илюстрираме само един от многобройните правни и богословски проблеми, които визираните законопроекта създават.

Чрез законопроекта държавата изцяло изоставя изискваната от нея безпристрастност по въпросите на вярата и нейното изразяване, залегнала в чл. 37, изр. второ от КРБ.

Налице е и възможно нарушение на принципа на партийния и идеологически плурализъм, залегнал в КРБ. Чл. 11, ал. 1 установява този принцип, а чл. 11, ал. 2 съдържа забрана за това която и да е партия или идеология да бъде обявявана за държавна. Чл. 11, ал. 4 от КРБ забранява образуването на партии на верска основа. Недвусмисленото действие на политическите коалиции и партии ГЕРБ – СДС, БСП – Обединена левица и „Възраждане“ с въпросните законопроекта, разширяващи установената по Конституция традиционна роля на православието и превръщащи БПСЦ-БП в доминираща религиозна институция, поставя важен въпрос. Той е дали партии, които не са образувани изрично на верска основа, могат да се превърнат в такива, въз основа на прокарването на законодателство, с което се цели доминиращото положение на едно вероизповедание.

Нарушения на Конституцията и Европейската конвенция

В обобщение, законопроектът нарушава следните разпоредби и принципи в КРБ:

- конституционната разпоредба за отделяне на църквата от държавата (чл. 13, ал. 2);
- забраната за допускане на ограничения на правата или привилегии на основа религия (чл. 6, ал. 2);
- забраната за ненамеса във вътрешноорганизационния живот на вероизповеданията (ЕКПЧ, чл. 9; съдебна практика на ЕСПЧ);
- забраната светските държавни органи да се изказват по богословски въпроси (ЕКПЧ, чл. 9; практика на ЕСПЧ);
- забраната за утвърждаване на държавна идеология (чл. 11);
- забраната за използване на религията за политически цели (чл. 13, ал. 4);

- конституционния и демократичен принцип за разделение на властите;
- задължението на държавата да съдейства за отношенията между вярващите и между вярващи и невярващи (чл. 37, изр. 2).

В допълнение, законопроекът нарушава свободата на вероизповедание, като добавя ограничения, които не са необходими в едно демократично общество и са отвъд изрично и изчерпателно изброените възможни ограничения на свободата на вероизповедание според КРБ и ЕКПЧ, чл. 9, ал. 2.

Също така, законопроекът цели чрез закон да бъде решен конкретен съдебен спор с влязла сила съдебно решение, което е неудобно за вносителите. Законопроектите, макар и привидно насочени към запазване на „църковното единство“ на БПЦ – БП, създават пореден опасен прецедент, от който е видно, че държавата във всеки момент може да се намеси в църквата, съвестта и вярата на човека и да разписва свои правила дори по най-съкровени въпроси на отношението към Бога, спасението и вечността. Този прецедент би се приложил и за други вероизповедания, които властите биха искали да подчинят на своята политическа воля и цели.

С оглед на горното, гласуването на законопроекта на второ четене, така че той, или части от него, да се превърне в действащо право, застрашава демократичните устои на обществото и установения конституционен ред, касаещ основни човешки права и в частност – правото на свобода на вероизповеданието.

Практична богословска и историческа несъстоятелност на законопроектите

Погрешно е също схващането, че светската държава може да се занимава с трансцедентното, като ограничи правата на всички, които не изповядват религиозна вяра, и не се присъединяват към такава, която държавата, в лицето на законодателя, счита за официална (или по-скоро към едно от проявленията на такава вяра, защото православието е само едно от трите главни течения в християнството).

Не твърдим, че позитивното взаимодействие между църква и държава, между религиозни общности и светски власти е невъзможно. Напротив, в много случаи е желателно за общото благо. За съжаление, с въпросния законопроект границата на подобно позитивно взаимодействие е прекрачена от вносителите в посока на тотален контрол на светската държава над едно вероизповедание, с негативно отражение върху цялостното състояние на свободата на вярата и нейното практикуване.

Следва да отбележим, че историческата роля на православната църква и на православието не се решава от държавната власт. Тази роля зависи от вътрешния живот на църквата, общността от вярващи, и от вярното следване на Новозаветните писания и традицията по спазване на тези Писания. Православна вяра, православна църква, както и християнството и църквата като цяло, без да се самоопределят като „православни“, са съществували стотици и хиляди години преди сегашния ЗВ да регистрира *ex lege* (по силата на закона) БПЦ – БП през 2002 г. В този смисъл действията и изказванията на висши държавници, че светската власт е тази, която чрез ограничаване на правата и свободите на хората относно вярата в Бога, и практикуването на тази вяра в общност,

ще реши въпроса за единството и неделимостта на православната църква, са изцяло несъстоятелни както от богословска, така и от историческа гледна точка. Идеята на светския управник, че православната църква е толкова крехка, че би се разпаднала, ако той не се намеси да укрепи нейното единство с политически мотивирано законодателство, говори за отчаяно неразбиране както на същността на духовността и вярата, така и на свободата на вероизповедание.

Призив

Считаме, че народните представители имат дълг към свободата на съвестта и вероизповеданието, както и към справедливостта, законността и човешкото достойнство в демократичното общество. По тази причина и гореизложеното, въпросният общ законопроект за изменения и допълнения в Закона за вероизповеданията следва категорично да бъде отхвърлен в цялост.

С уважение,

Адв. д-р Виктор Костов
„Свобода за всеки“
правозащитна и просветителска организация

18.01.2025 г.

Становището е подкрепено и от следните вероизповедания, юридически и физически лица, подредени по време на постъпването на заявлението:³

1. Вероизповедание „Християнска църква Царско свещенство“, представлявано от Станимир Тодоров, Русе
2. Асоциация за защита на религиозната свобода, клон на International Association for The Defence of Religious Liberty (AIDLR), Цанко Митев, председател
3. Вероизповедание „Християнска църква ДАВ България“, представляващ Данаил Танев
4. "Общност на евангелските църкви на вяра", Пловдив, пастор Иван Несторов
5. „Божия църква на пророчеството“, местно поделение на вероизповедание „Обединени Божии църкви“ – с. Айдемир, Силистра, пастор Петър Иванов
6. „Християнски мисионерски център“, Видин, Явор Костов, пастор
7. Пламен Младенов, лично, пастор на Църква на адвентистите от седмия ден, Враца
8. Вероизповедание „Движение жива вяра“, Мирослав Петров, представляващ
9. Вероизповедание „Апостолска църква“, Ангел Пелтеков, представляващ
10. Вероизповедание „Апостолско служение Мисията“, Иводор Ковачев, представляващ
11. Христо Илиев Арнаудов, главен презвитер, вероизповедание „Църква на Христос в България“, лично
12. Вероизповедание „Съюз на евангелските баптистки църкви в България“, Теодор Опренов, представляващ
13. Вероизповедание „Българска Божия църква“, Стефан Димитров, представляващ
14. Даниел Георгиев Топалски, в лично качество, Евангелска методистка епископална църква в България
15. Вероизповедание „Божия църква Агапе“, Стефан Методиев Методиев, представляващ
16. Българска християнска баптистка църква, Йордан Светлозаров Пеянски, епископ
17. Обединена Божия църква Люлин, Владимир Йорданов Владимиров, председател
18. Обединена Божия църква Банкя 7, Аничка Бобева Тотева, председател
19. Вероизповедание „Християнска църква Нов ден“, Емануил Тотев, член на Управителния съвет
20. Борис Борисов, пастор-председател, вероизповедание „Християнска реформирана презвитерианска църква“, в лично качество

³ Когато ръководител на вероизповедание или църква е заявил само лично подкрепата си, името се изписва първо, преди наименованието на съответното юридическо лице или вероизповедание, с отбелязване на участието в лично качество.